BOFIT-blogi

Onko Venäjä ikuisesti hiilivetyvalta?

Venäjän talous, Ilmasto | 18.12.2020 | Laura Solanko

KIRJOITTAJA



Laura Solanko
Vanhempi neuvonantaja

Venäjällä hiilivetyriippuvuus on huomattava. Perittyjen rakenteiden lisäksi energianvienti on merkittävä tulonlähde sekä valtiontaloudelle että yrityselämälle.

Venäjä on hiilivetyjätti monessakin mielessä, mutta sen talouden öljyriippuvuus alkoi syntyä vasta 1970- ja 1980-luvuilla. Vielä vuonna 1959 kaksi kolmasosaa Neuvostoliiton kaikesta energiankulutuksesta täytettiin kivihiilellä, turpeella ja puulla. Vuoteen 1963 saakka suunniteltiin Ob-jokeen valtavaa vesivoimalaa, jonka patoallas olisi peittänyt alleen suuren osan nykyisistä Länsi-Siperian öljykentistä.[1] Neuvostoliiton ensimmäinen öljyputki länteen valmistui 1964 ja kaasuputki 1973; 1980-luvulle tultaessa öljyn ja kaasun vientituloista olikin tullut jo elintärkeitä viljan tuonnin rahoittamiseksi.[2]

Öljyn ja kaasun viennin kasvua veti globaalin kysynnän kasvu. Maailma vaurastui kovaa vauhtia, ja Venäjän öljyn- ja kaasuntuotanto pääsi tähän maailmantalouden imuun mukaan. Vuodesta 1970 vuoteen 1990 globaali energiankulutus kasvoi 70 %. Vuodesta 1990 vuoteen 2019 energiankulutus kasvoi taas 70 %. Samalla hiilivetyjen polton haittavaikutukset alkoivat olla yhä ilmeisempiä. Vuosien 1970 ja 1990 välillä vuosittain ilmakehään päästetyn hiilidioksidin määrä kasvoi 50 % ja vuosina 1990–2019 noin 60 %.[3]

Monissa maissa on herätty hiilivetyriippuvuuden haittoihin, ja siksi kiinnostus päästöttömään energiantuotantoon kasvaa. EU, Japani ja Etelä-Korea ovat asettanut tavoitteeksi kasvihuonekaasupäästöjen nollaamisen vuoteen 2050 mennessä, Kiina hiilidioksidipäästöjen nollaamisen vuoteen 2060 mennessä. Tavoitteet ovat äärimmäisen kunnianhimoisia, sillä hiilivetyihin perustuvan talouden purkamisessa on kyse muustakin kuin primäärienergianlähteen vaihtamisesta. Energian tuotanto- ja jakeluverkostot on pitkälti rakennettu hiilivetyjen varaan ja liikenne perustuu polttomoottorikäyttöisiin kulkupeleihin. Vaikka kaikkia tavoitteita ei

saavutettaisikaan, näyttää koko ajan varmemmalta, että ensi vuosikymmenellä hiilivetyjen kysyntä ei enää kasva. Ja parin vuosikymmenen kuluttua öljyn ja kaasun kysyntä voi olla merkittävästi nykyistä pienempää. Venäjälle hiilivetyjen kysynnän supistuminen tarkoittaa vientitulojen laskua ja 1970-luvulla alkaneen öljyriippuvuuden vähittäistä purkautumista.

Venäjällä hiilivetyriippuvuus on vielä kuluttajamaita suurempi, koska perittyjen rakenteiden lisäksi energianvienti on merkittävä tulonlähde sekä valtiontaloudelle että yrityselämälle. Silti, ja juuri siksi, Venäjän halu asemoida itsensä tulevaisuudessakin nimenomaan fossiilisen energian tuottajana vaikuttaa erikoiselta. Fiksu myyjä muokkaa tuotettaan asiakkaan tarpeiden mukaiseksi, ei toisinpäin. Periaatteessa Venäjällä olisi mahdollisuuksia myös uusiutuvan energian suurvallaksi. Aurinkoa, tuulta, aaltoja ja biomassaa on riittämiin, mutta niiden hyödyntäminen vaatisi tutkimus- ja tuotekehitystoimintaa sekä rohkeita investointeja. Toistaiseksi näistä on hyvin vähän merkkejä. Ajatus siitä, että paremman katteen tuotteet ovat tulevaisuudessa vihreää energiaa ei näytä saavan jalansijaa.

Osittain syynä voi olla, että politiikan ja talouden aikahorisontti on Venäjällä kovin lyhyt. Tällä hetkellä suunnitelmia tehdään vuoteen 2024 ja sen jälkeen korkeintaan vuoteen 2032 saakka. Sitä kaukaisempi tulevaisuus on liian kaukana. Suurvaltakilpailun värittämässä venäläisessä keskustelussa menevät toisinaan myös mahdolliset hiilitullit ja länsimaiden asettamat pakotteet sekaisin. Silti Moskovasta on alkanut kantautua signaaleja siitä, että ilmastonmuutos ja sen hidastamiseksi esitetyt toimet ehkä vaativat jonkinlaista strategioiden uudelleenarviointia. Kuluvan vuoden ennätyshelteet ja suuret metsäpalot Siperiassa sekä lukuisat poikkeukselliset ympäristövahingot ovat kenties jouduttaneet asiaa.

Marraskuussa presidentti Putin määräsi hallituksen valmistelemaan kehitysohjelman, joka ottaa huomioon Venäjän (kovin vaatimattomat) Pariisin ilmastosopimuksen mukaiset tavoitteet.[4] Sekä keskuspankki että talouskehitysministeriö ovat valmistelemassa ohjeita ns. vihreiden joukkovelkakirjalainojen liikkeellelaskuille. Venäjän keskuspankki on monien muiden keskuspankkien tapaan nostanut ilmastonmuutokseen liittyvät rahoitusmarkkinariskit esille omissa katsauksissaan. Talouden rakenteen takia öljy- ja kaasuteollisuus sekä siihen kytkeytyvät palvelut ovat Venäjän pankkisektorille merkittäviä asiakkaita. Lisäksi Venäjällä raakaöljyn tuotannon hiilijalanjälki on esim. Saudi-Arabian tuotantoa suurempi. Siksi EU:n hiilitullit voisivat olla venäläiselle öljynviennille todellinen uhka.[5] Rosnanon johtajan paikalta siirtynyt Anatoli Tshubais nimitettiin joulukuun alussa presidentin erityisedustajaksi vastuualueenaan kestävä kehitys. Tshubaisin tehtäväkenttään arvellaan kuuluvan nimenomaan uusiutuvan energian ja hiilitullien kaltaisia asioita.

Venäjä julkaisi myös vetyenergian kehityssuunnitelman lokakuussa.[6] Dokumentti ulottuu vuosiin

2021–2024, ja sen pääpaino on asioiden selvityksessä sekä valmistelussa eikä niinkään käytännön toimissa. Se on kuitenkin ensimmäinen minkään tasoinen dokumentti, jossa linjataan Venäjällä olevan merkittäviä tavoitteita vedyn tuotannossa. Yhdistettynä hiilidioksidin talteenottoon maakaasulla tuotettu vety voisi tarjota puhtaan vaihtoehdon maakaasun viennille.

Konkreettisia toimia on vielä kovin vähän, mutta asioiden nostaminen keskusteluun on ensiaskel kohti globaalin energiamuutoksen hyväksymistä Venäjälläkin.

Kuvio 1.

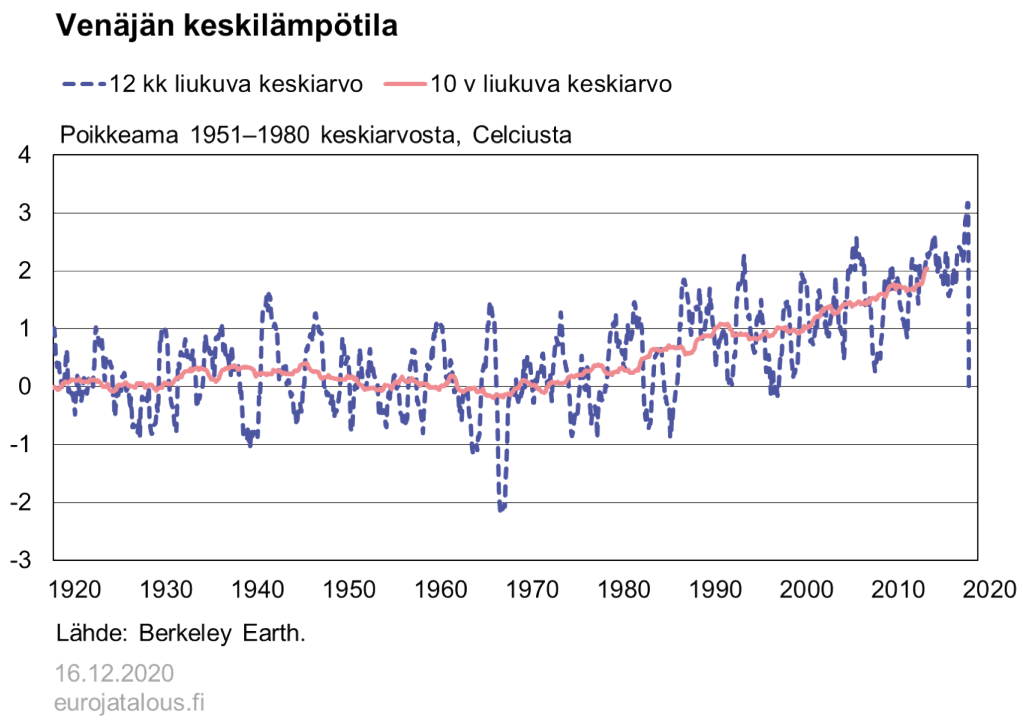

Asiasanat

BOFIT, energia, hiilivetyriippuvuus, ilmastonmuutos, Venäjä, öljy